

IZ ARHIVA U RIJECI

Jezgru Državnog arhiva u Rijeci sačinjava bivši riječki municipalni arhiv, osnovan god. 1926. kao sekcija Državnog arhiva u Trstu.

Iza oslobođenja rješenjem bivšeg Komiteta za naučne ustanove, sveučilište i visoke škole u Zagrebu osnovana je godine 1948. u Rijeci ispostava zagrebačkog Državnog arhiva, a kratko iza toga, godine 1949. rješenjem istog Komiteta ta je ispostava osamostaljena i otada postoji samostalni Državni arhiv u Rijeci. Osim preuzetog bivšeg riječkog municipalnog arhiva, obuhvaćajući tu i 139 sanduka arhivalija, vraćenih nam godine 1949. na osnovu restitucionog ugovora iz Italije, kamo su bile prenesene u tri navrata (1941., 1943. i 1944.) zbog tobožnje zaštite od ratnih opasnosti, pohranjen je u ovom arhivu ogromni i važni arhivski materijal, dopremljen tokom godina nakon oslobođenja iz Istre i Kvarnerskih otoka, kao i onaj naknadno preuzet od raznih riječkih nadležstava, ustanova i poduzeća, tako da arhiv danas obuhvaća ukupno 82 fonda.

Možemo, stoga, pouzdano utvrditi, da je u arhivalijama sakupljenim u ovom arhivu sadržana povijest Rijeke od XV. stoljeća do danas (raniji dokumenti, koji se odnose na povijest Rijeke, nalaze se u državnim arhivima u Beču, Budimpešti, Zagrebu i Mlecima), a isto tako i znatan dio dokumenata iz prošlosti Kvarnera i Istre.

Dokumenti, koji se čuvaju u ovom arhivu, sačinjavaju gotovo neobrađeni dragocjeni materijal za proučavanje prošlosti krajeva naše zapadne granice (Rijeka, Kvarner i Istra), koji su preko 800 godina bili van granica hrvatske države. Proučavanje tog arhivskog gradiva prijeko je potrebno za poznavanje političke povijesti, ekonomskih,

društvenih i kulturnih odnosa i prilika tih krajeva.

U 1956. god. detaljno su sređeni arhivski fondovi riječkog magistrata i riječkog gubernija, a u 1957. god. sređeni su neki fondovi arhivalija iz Istre, koji su preuzeti u vrlo razbacanom i ispremiješanom stanju, a isto tako početak je rad na sređivanju riječkog školsko-prosvjetnog fonda («Provveditorato agli studi»).

Državni arhiv u Rijeci smješten je u 4 zgrade: u zgradi u Parku Vladimira Nazora 2, gdje je pohranjen veći dio fondova, u jednom krilu zgrade bivšeg riječkog municipija na Trgu Riječke rezolucije br. 8, u prizemnim prostorijama Narodnog muzeja (bivša Guvernerova palača) i u jednoj prostoriji zgrade u ulici Janeza Trdine br. 12.

Međutim sav taj skladišni prostor nije ni izdaleka dovoljan za valjano i stručno sređenje u arhivu pohranjenih arhivalija. Zbog toga se sada pristupilo škartiranju novijih — in complexu — preuzetih arhivskih fondova nekih riječkih poduzeća, da bi se time dobilo prostora za sređenje ostalih nesređenih fondova.

Ova ustanova, stjecajem prilika, preuzela je mnogo spisa, koji spadaju u još tekući sudski i administrativni službeni rad (na pr. notarske spise iz Istre), te tako treba dnevno da udovoljuje brojnim zamolbama vlasti, kao i privatnika, za izdavanje ovjerenih prijepisa tih spisa.

Nadzor nad vanjskom građom, iako sa skućenim sredstvima, vrši ovaj arhiv povremeno sam ili preko povjerenika (na pr. za arhivalije u Pazinu preko upravitelja tamošnjeg Muzeja). Isto tako, u granicama mogućnosti, nadziru se i registrature, osim onih gradskih, koje se pregledavaju češće i detaljnije vode u evidenciji.

Prinova arhivskog materijala u 1957. godini nije bilo mnogo (osim što su iz Pule preuzeti neki sudski spisi, koji se odnose na područje riječkog Okružnog suda i od Okružnog suda u Rijeci dio građe Okružnog suda Sušak) zbog pomanjkanja raspoloživog skladišnog prostora, kao i zbog razloga, koji će se niže spomenuti.

Arhiv ima dosta čitača osobito za ljetnih mjeseci, dok se kroz čitavu godinu arhivom redovito koriste naučni radnici iz Jadranskog instituta JAZU u Rijeci, kao i iz drugih gradskih naučnih ustanova.

Prilikom »Tjedna arhiva«, koji je održan u cijeloj našoj zemlji priredio je i ovaj arhiv u mjesecu svibnju 1957. god. u svojim prostorijama izložbu svojih najznačajnijih dokumenata, s posebnim odsjekom dokumenata o odjecima Oktobarske revolucije na području Kvarnera i Istre. Tom zgodom održana su brojna predavanja školskoj omladini, pripadnicima JNA, na Narodnom sveučilištu, a na riječkom radiju iznesen je kratki prikaz o važnosti i značaju arhiva.

U mjesecu studenom pr. godine prilikom izložbe o odjecima Oktobarske revolucije, koja je održana u palači Narodnog muzeja u saradnji s Narodnim muzejom i Domom JNA, izložio je arhiv i neke svoje arhivske dokumente važne za tematiku ovog područja.

Godine 1956. i 1957. održana su u arhivu dva šestomjesečna tečaja iz paleografije, diplomatike, arhivistike i ostalih pomoćnih nauka za stručno usavršavanje službenika ove ustanove, dok su drugi tečaj polazili i neki službenici iz Naučne biblioteke u Rijeci.

Važan problem za ovaj arhiv predstavlja danas pitanje arhivske građe iz Istre. Nacrtom novog Zakona o arhivima predviđeno je osnivanje kotarskih arhiva, a među njima i kotarskog arhiva u Puli. Već je pokrenuto pitanje, da taj novoprojektirani kotarski arhiv

u Puli preuzme pored arhivalija, koje se nalaze na području Istre, i sve one fondove, koji se odnose na Istru, a čuvaju se i dijelom su sređeni u Državnom arhivu u Rijeci. To je razlog, pored nedostatka skladišnog prostora, da se u 1957. godini nisu dalje u Rijeku dopremale arhivalije, koje se još nalaze na terenu u Istri. Postavlja se pitanje o opravdanosti eventualnog prenosa istarskih arhivskih fondova iz Državnog arhiva u Rijeci u Pulu. Za preuzimanje od strane Pule govori jedino provenijencija tih arhivalija, kao i stvaranje jednog jedinstvenog skupnog fonda arhivalija Istre, dok se s druge strane pita, da li taj kotarski arhiv u Puli pored ogromne arhivske građe, razasute još po čitavoj Istri i izvrnute opasnosti propadanja a još više neovlaštenog otuđenja i uništenja, treba da preuzme i one arhivske fondove, doista iz Istre, koji su u Državnom arhivu u Rijeci skupljeni i dijelom sređeni, te sačinjavaju već organski sraslu cjelinu s ostalim fondovima, koji se tu čuvaju, i koji u mnogome korisno služe naučnim radnicima Jadranskog instituta JAZU u Rijeci (koji je uostalom, pored drugih razloga, osnovan u Rijeci i zbog bogate arhivske građe Rijeke, Kvarnera i Istre sačuvane u Državnom arhivu u Rijeci) i drugim brojnim naučnim radnicima Rijeke.

O tom pitanju, koje je vezano sa sličnim problemima prilikom osnivanja i drugih novih kotarskih arhiva u našoj republici (na pr. Šibenik, Karlovac i t. d.), morat će se svakako prethodno konzultirati mišljenje naših arhivskih stručnjaka.

Konačno još nešto o naučnom radu Državnog arhiva u Rijeci.

Arhiv izdaje od 1953. godine svoj časopis »Vjesnik« Državnog arhiva u Rijeci, koji je dosad štampan u tri broja, četvrti je sada u štampi, a u planu je